

Ба 10686

Аржадзе Куляшой

**ПРЫГОДЫ
ЦЫМБАЛ**

ДЗЯРЖАВНАЕ ВYДАВЦТВА БССР
МIНСК — 1945

Ms. B. 1. 6. 26

Ms. B. 1. 6. 26

For

БА 10 686

АРКАДЗЬ КУЛЯШОЎ

ПРЫГОДЫ ЦЫМБАЛ

Паэма

Р00540

М.М. 1969 г. БА 10686.

Бел. аддзел
1994 г.

Дзяржаўнае выдавецтва БССР
МІНСК—1945

062009

Сярод сяццёр вясёлых
Яна ў бары расла,
Вышэйшаю між ёлак,
Гучнейшаю была.

Ударыў дзед абухам
І ёлка загула,—
Зачараваны слухаў,
Прыпаўшы да ствала.

Між небам і зямлёю
Апошні раз яна
Звінела пад пілою,
Як пад смычком струна.

—Не плачце!—прашумела,
Як падала ў траву,—
Я буду пець,
Як пела,
Я вас перажыву.

Бліснуў лысінай пень,
Ёлка вырвала з ценяў свой цень,
На паляне лясной
Кладучы яго побач з сабой.
Ёлка больш не звінела, а пень асты-
ваў ад пілы,
Нібы ў кропельках поту, у кроплях
празрыстай смалы.
Сосны, ёлкі ў той час
Галасілі ад сэрца ўсяго:
«На каго ты пакінула нас,
На каго?
Павязуць цябе з лесу на колах,
На рыжым кані,
Прывязуць цябе з лесу, паколяць,
Згарыш на агні.
Будуць людзі на голлі
Яловым кілбасы капціць.
Разам з намі ніколі
Табе ужо, сястрыца, не жыць.
Не дастаць галавою
Табе да блакітных нябёс...»
Пад галошанне тое
З лесу выехаў воз.
Едзе ёлка ў жытное,
І шлях яе новы пралёт
Да сяла,

На якое
Раней паглядала здалёк.
Паглядала, хацела
Праз жыта прайсці да сяла,
Толькі з месца не ўмела
Скрануцца яна,—не магла.
Хіба ёлка прасторы
Зазнае якія ў жыцці,
Калі ёлцы ад бору
Да вёскі ніяк не дайсці?
А цяпер?
Хоць рукою
І жыта грабі, і авёс.
Хай сабе галавою
Не ёй даставаць да нябёс.
Плакаць ёлка не стане,
Хто знае, што суджана ёй?
Можа быць і дастане
Яшчэ да нябёс галавой.
Можа суджана пляць ёй
Па моры ад роднай зямлі?
Можа суджана
Мачтаю быць ёй
На тым караблі?
На марскім даляглядзе
Найпершай з вады выныраць,
Жыць з нябёсамі ў ладзе
І нават да зор даставаць.

Едзе ёлка па полю,
Над полем гудуць правады.

Адгадай яе долю,
Па што яна едзе ?
Куды?

Мо' стаяць яна будзе на лініі
Ўся ў правадах,
Тэлеграмы бацькоўскія, сыннія
Несці ў прасцяг?
Мо' службісткаю шчырай
На лініі будзе стаяць,
Будуць ластаўкі ў вырай
З яе правадоў адлятаць?
Можа звонам і гудам
Людзей яна будзе здзіўляць,
Каб аж рупіла людзям
На тых правадах паіграць?

Вось і хата.
Старыя
Унук ёй вароты адпёр.
Праз вароты,

праз тыя,
Уз'ехала ёлка на двор.
Там з кары яе шэрай
Зрабілі навузнік для пчол.
Пад цяслярскай сякерай

Пападала голле на дол.
Покуль мяса пры лузе
Капціў над тым голлем сусед,
На высокай сталюзе
На дошкі піліў яе дзед.
Шкода ёлкі!
Нідзе ёй
Цяпер ужо мачтай не быць,
Мыса Добрай Надзеі
Не бачыць, па моры не плыць.
Не спрацацца ёй з ветрам
І ўжо не згінацца пад ім,
І не дыхаць паветрам
Вільготным, салёным,
Марскім.

Дошкі сонечным ранкам
У зацэні майстра сушыў,
Як паспелі,
рубанкам,
фуганкам

Скабліў і скабліў,
Покуль не засвяціліся так, як унука далонь,
Калі ён перад лямпай
глядзіць праз яе на агонь.

Дошкі клеіў старанна, для доўгай,
кароткай струны

Месца вызначыў, і пачалі называцца яны
З той хвіліны іначай,

Бо ёлкай назваць іх не мог
Той, хто струны пабачыў,
Ступіўшы на дзедаў парог.
Як на хрэсбіны ў хату, суседзі ішлі і ішлі,
І на струны глядзелі, і ёлкай назваць не маглі
Гэтак ёлка памерла,

Хай будзе ёй вечны спакой!
Дакраніся-ж, музыка,
да струн бессмяротных рукою!
Дзед ударыў і ўраз праімчаўся па
струнах віхор,

І не ёлка адна зазвінела пад ветрам, а бор.
Самі ў круг,
Як пры цудзе,
Пусціліся ногі ва ўсіх.

Так на хрэсбінах людзі
Назвалі цымбаламі іх.
Быццам рэха па хаце
Ішло ад сцяны да сцяны:
— Не цымбалы, багацце...
— Багацце!
— Няма ім цаны!
З хаты ў хату імкліва
Разнеслася слава сама.

— Не цымбалы, а дзіва...
— А дзіва!
— Цаны ім няма!

З часу хрэсбін нямала
І зімаў і летаў прайшло,
Не адно і цымбалы
Аб'ехалі з дзедам сяло.
Як-жа дзеда не стала,
Іх голас не змоўк на зямлі,
Бо адразу цымбалы
Да ўнука іграць перайшлі.
Зажылі з ім у ладзе
І ў згодзе,
Як з дзедам зусім.
Кажуць, нат' на дэкадзе
Маскоўскай
Былі яны з ім.
Чуткі ёсць, нібы Сталін
Казаў,
Што няма ім цаны.
Так яны вандравалі
Да самай Айчыннай вайны.

1

Неба просіні
Выцвілі.
Чуецца ў далях зіма.
Вось і восені
Дні адляцелі.
Музыкі няма.

Ён у хаце цымбалы
Замкнуў
І пайшоў у паход.
І яго абагнала
Вайна,
па дарозе на ўсход.

Адшумеўшай дубровай
Ішоў ён,
на ўсход несучы
Не ад хаты вясковай,
Ад песень ключы.

А з усходу насустрэч кабета
З малымі ішла.

У дуброве у гэтай
І стрэча і ростань была.

І яе і дзяцей абагнала
Таксама вайна.
На дарозе лясной упала
І не ўстала
Яна.

Угаварвала сына
Жанчына:
— Не плач, Васілёк.
Буду жыць, не памру,
А ты слухай сястру,
Мой сыноч...

— Вам спяшацца,
Дачушка, трэба,—
Угаварвала маці дачку,—
Ні адзежы няма ў вас, ні хлеба,
Ні пасцелі у цёплым кутку.
Я здарожылася, дачушка,
Адпачну
І вас даганю...

— Ты вязі іх,
Верная служка,—
Гаварыла рагатаму каню.

Маці іх упрасіла.
Яны і паехалі ўтрох.

Затрымала іх і спыніла
Скрыжаванне дарог.
Першы раз яны стрэліся з горам
Такім у жыцці:
Ехаць ім па каторай?
Па каторай ісці?
Іх чатыры дарогі на свеце
І кожнай канца не відаць.
І вярнуліся дзеці
У маці дарогі спытаць.

Маці спіць— не падняцца—
Стамілася, сіл нестае.
Селі побач,
Баяцца
Дарогі спытацца ў яе.
Потым плачам і крыкам
Будзілі,—
Не чула зусім.

Вышаў з лесу музыка
На вылучку ім.

Перад маткаю іх на калені
З павагаю стаў,
І люстэрка з кішэні,

Як неба кавалак, дастаў.
І яго з хваляваннем
Да матчыных вуснаў паднёс,
І яны не сагрэлі дыханнем
Халодных нябёс.

— Крэпка спіць ваша маці! —
Сказаў ён, —
Няхай адпачне,
А дарогу адсюль паказаці
Няцяжка і мне.

Вывеў іх на дарогу,
Аддаў ім ад хаты ключы,
Навучаючы строга
Ад хаты ключы
Берагчы.

— Там, — казаў ён, — даволі
Добра я замкнуў пад замок:
І цыбулі,
І солі...
— І хлеба? — спытаў Васілёк.

— Ёсць і хлеб,
Ёсць і дровы...
— І сена? — спытала дачка.
— Ёсць і корм для каровы
І міскі для малака.

Навучаў, выпраўляючы
Іх да прысад,
Да бяроз.

Конь, рагамі матляючы,
Іх па прысадах павёз.
Бег, спяшаўся рагаты,
Вясёла рыкаючы:
— Му!..

Мусіць, чуў, што ад хаты
Ключы даручылі яму.
Разам з тымі ключамі,
Як з пашы, спяшаўся дамоў.

А музыка сваімі шляхамі
Ішоў і ішоў,
Ён кустамі,
Карчамі
Да маці вярнуўся ізноў.

Дол капаў ёй глыбокі,
Маўчала яна,
Як раней.
Дол капаў ёй глыбокі, шырокі,
Правёўшы дзяцей.
Хай з іх кожны ўяўляе
І верыць няхай у бядзе,
Што іх маці жывая,
На кліч іх

З дубровы прыдзе.
Ратаваць іх ад гора
Прыдзе яна,
Скінуўшы сон.

Не, не скоро, не скоро
З цымбаламі стрэнецца ён!
Рукі просяць вінтоўкі,
Адвыклі ад струнаў сваіх.
Час ісці яму!

Толькі
Шкада яму пушчаў старых.
Адарваць ад дубровы
Не можа ён сэрца свайго,
З кожным дрэвам гатовы
Радзіме пакінуць яго.
Ды чужынцам дазволіць
Не можа ён
Сэрца таптаць,
Разам з сэрцам на волю
Хацеў-бы радзіму забраць.

І ўмясціў ён у сэрцы
Усё ад зямлі да нябёс,
Пушчы, рэкі, ад смерці
У сэрцы схаваўшы,
Панёс.
Покуль кроў не астыне,

Г хата яго,
І сяло
Будзе жыць з ім, не згіне,
Куды-б яго не занясло.
Хай сабе за марамі,
А будуць цымбалы відаць,
Не дастане рукамі,
Дык сэрцам дастане іграць.

Умясціў ён і зоры,
І срэбнага месяца рог,
І палі,
І азёры,
І стужкі бясконцых дарог,
Што сыходзяцца разам,
Ці зноў разлучаюць людзей.

На адной з іх тымчасам
Мы бачым дзяцей.
Свеціць месяц над светам,
А іх на сабе,
Па чарзе,
З тым-жа самым імпэтам
Рагатая служка вязе.

Што ім сівер суровы,
Калі ў іх наперадзе дом?
Там і дровы

І корм для каровы,
І дзве міскі з парным малаком.

Сон зняло,
Як рукою,
Што ім самыя лепшыя сны,
Калі з кожнай вярстою
Да хлеба ўсё бліжай яны?

Што ім вецер у полі,
Пустэча халоднай начы,
Калі з імі ад шчасця і долі,
Ад долі і шчасця
Ключы.

З гучным клопатам вецер
 Вароты адпёр і запёр.
 На кані сваім дзеці
 Уз'ехалі ціха на двор.
 Злезлі дзеці,
 Паволі
 Хлапчук падышоў да замка.
 Ключ ад шчасця і долі
 Застыў у руках хлапчука.
 Што рабіць?

Можа стацца,
 Што з іх пасмяецца прабой,
 Загадае вяртацца
 Назад ім,
 Да маці сваёй.
 Што калі не прызнае
 Ні хата дзяцей,
 Ні замок?

...Ключ рашуча рукою
Крутнуў у замку Васілёк...

Дзіва сталася з імі,
За рукі іх шчасце ўзяло,
Нібы з дзецьмі сваімі
У хату ледзь чутна ўвайшло.

Покуль сенам карову
У пуныцы карміла сястра,
Брат жаданыя дровы
У хату прынёс са двара.

Покуль міскі адмыла
Дзяўчынка ад пылу ўсяго,
Спрытна печ растапілі
Хлапечыя рукі яго.
Покуль разам у хаце
Вячэралі ён і яна,
З рукава свайго шчасце
Пусціла за печ цвыркуна.

Спяць на цёплай дзярузе
На печы яны,
А цвыркун,
Быццам конікі ў лузе,
Іграе на тысячах струн.
Не пускае напасці
Да іх падыйсці ні на крок.
Дзеці спалі.

А щчасце
На іх паглядала здалёк.
У куток яно села
І думала думы свае,
На щчаслівых глядзела
І думала:
«Дзеці мае!
Вы пад'елі, заснулі
І я вам спакою хачу,
Я пад вашы кашулі
Завею з трубы не пушчу.
Хай-жа вам сенажаці
Прысняцца,
Снапы на таку...»

... Дзеці снілі, што маці
Сядзела ўсю ноч у кутку...

Хто гадзіннік заводзіў?
Не знаюць.
Не помняць яны.
Хутка ходзікі ходзяць,
Калёсікі з боку відны.
Можа самі сабою
Скрануліся з месца?
А мо'
Падштурхнула рукою
Іх маятнік щчасце само?

З той няпэўнай хвіліны
Яны не прысталі ні раз.
За гадзінай гадзіну
Шчаслівы адлічвалі час.

Неяк летам салдаты
З раёну
Прымчалі ў сяло.
Сціхлі ходзікі.

- У хату,
У хату няшчасце прышло.

Шмат салдат на дарозе
Ля чорнай машыны відно.
Шмат на хатнім парозе
Няшчасцяў стаіць,
Не адно...
Ува ўсіх на павязках
У іх павукі, павукі,
Рогі, рогі на касках,
На стрэльбах,
На стрэльбах штыкі,

- Дзе карова?
- На пасце.
- Дзе матка?
- Маўчалі яны.

— Дзе? — пытала няшчасце.

— У дуброве, —

Сказалі яны.

— У дуброве? — перапытала, —

У дзядзькі Кузьмы?

— Я не знаю, — сястра адказала, —

Не ведаем мы.

Разлавалася,

Стала

Няшчасце зялёным зусім.

— Партызан! — закрычала, —

Ваш матка,

Мы знаём аб тым.

На пагрозу цымбалы

Азваліся громам глухім.

Загримелі ў адказ,

Загримелі, як гром

Са сцяны.

Можа немец штыком

Дакрануўся басовай струны?

Крык і плач чалавечы

Сарваўся з пагрозай са струн.

Не, не гэтак за печчу

Іграць пачынае цвыркун.

Насцярожыліся вінтоўкі,
Ашчэрыліся штыкі.

Хто адважыўся толькі
Згражаць ім?
Музыка які?

Самі гралі цымбалы,
Няшчасцем прыведзены ў рух,
З гучных струн заляжалы
І пыл атрасалі і пух.
Падымаліся каскі
Ад страху у тых слухачоў,
Камянелі,
Як маскі,
Іх твары
І стыла іх кроў.

З хаты вынес,
Аб шулу
Ударыў цымбалы салдат.
І ад звону, ад гулу
Прачнулася поле і сад.
І цымбалы ігралі,
Ніхто супыніць іх не мог.

Кінуў немец цымбалы,
Яны пакаціліся ў лог.

Пад гарою,
Травою
Укрыла іх маці-зямля.
Прышчамілі струною
Яны лугавога чмяля.
Больш не зойдуцца ў звоне,
Залёгшы ў мяккую пасцель,
Глуха ў іхным палоне
На струнах іграў толькі чмель.
Хто-ж іх з болем і крыкам
Нядаўна на часткі ірваў?
Можа сэрцам музыка
Здалёку да струн даставаў?

З хат абуджаных,
Самі,
Не просячы доўга чакаць,
Выбягалі з сярпамі
Жанчыны малых ратаваць.
Хто з касой, хто з дубінаю
Іх выратаваць ішоў.

Баранілася доўга машына
Ад кос, ад сярпоў.
Потым прэч уцякла,
У далях знікала стралой.

Беглі дзеці
Цымбалы

У лузе шукаць пад гарой.
Там высокай травой
Укрыла іх маці-зямля.

Выпускалі на волю
Яны лугаваго чмяля.
Рады быў ён бясконца
І крылі сушыў на струне,
Зноў убачыў ён сонца,
На свет паглядаў,
Як у сне.
Зноў успомніў пра кветкі,
А ўбачыўшы іх,
Са струны
Паляцеў на палеткі
На волю.

Вось так і яны.

Там дзяцей ад напасці
За збожжам схавалі палі.
Там малыя на пасце
Рагатую служку знайшлі.
Дзеці, служка, цымбалы,
А следам за імі і мы
Смела павандравалі
У пошуках
Дзядзькі Кузьмы.

На бясконцай дарозе аратага
 Стрэлі яны.
 Скарадзіў ён на служцы рагатай
 У тры бараны.

Зразумелаю мовай
 І дзецям і дзядзьку таму,
 Між сабою каровы
 Віталіся першыя:
 — Му!..

— Як жывецца, нябога?
 — Як бачыш, цягну
 Барану.
 — Цяжка, мусіць?
 — Нічога,
 Навучана ўжо за вайну.

Размаўлялі яны між сабою,
 Ішлі на папар.

А ў цянёк пад сасною
Прысеў з хлапчуком гаспадар.

Пад сасною—
Цымбалы.
Вісіць аўтамат на суку.

Быццам сталаму сталы
Тлумачыў Кузьма Васільку.

— Аўтамат нагатове—
У рукі бяры,
Пацалай:
Ён пільнуе каровы,
Каб з поля не звёў паліцай.
Хто-ж,—пытаўся ў здзіўленні, —
Паслаў вас адных да мяне?
Можа з Бродаў пляменнік,
Ці жонка пляменніка?

— Не.
— Хто-ж такія? Адкуль вы?
Усю перабраў я радню.
Пачакай, можа чулі
Яшчэ вы
Сяло Гарадню,—
Ехаць трэба нямала,
Былі, можа, ў той старане?
Мо' адтуль вас паслала
Кума Алексееўна?

— Не.

— Шкода, брат! — і руками
Разводзіў Кузьма пад сасной,—
Разумеець самі,
Хоць я і Кузьма,
Ды не той.

Зноў на служцы рагатай
Вярнуліся дзеці ў сяло
Да музыкавай хаты,
Ды хаты тае не было.
Пуста ўсё.
З папялішча
Відзён ім лясны далягляд.
Часам вецер засвішча,
Ускруціць і попел і чад,
Вырве, кіне ў прасторы
З-пад попелу іскраў мяцель.
Ціха скардзіўся зорам
Над студняю журавель.

Ён, прыкметны здалёку,
Што раніцы больш не рыпіць.
Не згінаецца,
нават у спёку,
З калодзезя піць.

Анямеў ён над зрубам
І глянуць баіцца туды:
Там дзіцячыя трупы, —
Яму не напіцца
Вады.

Сеў хлапчук за цымбалы,
Адразу зайгралі яны
І рукам загадалі,
Якой дакранацца струны,
Самі гралі, не самі,
Ніхто не заўважыў таго,
Гралі,
як пад рукамі
Былога музыкі свайго.

На знаёмыя гукі
Выходзілі з ямак,
З травы
Разам з дзедкам унукі,
Усе хто застаўся жывы.
Сустракаліся позна
Кум з кумам, са сватам сват.
Сваякі ўсё
па слёзах,
Суседзі
па попелу хат.

Хоць збіраліся рэдка,
Ды тут на хаўтуры сяла
Красамоўная сведка
Іх шчасця былога прышла.
У каго на вяселлі
Цымбалы калісь не былі?

З кім не пелі
З кім не елі,
На вяселлі не пілі?
Хто не быў у маладосці
Жаніхом?
Хто не пеў ад весялосці
За сталом?
Балявалі, дзякуй богу,
Сярод лета і зімы.

— Пакажыце нам дарогу
Да дзядзькі
Да Кузьмы...
— Мы пакажам
І раскажам, —
Адказвалі дзяды, —
З вамі разам
Паедзем туды.

Зарыпелі калёсы
Нагружаныя добром.

— Да Кузьмы!.. —
Стогалосае
Рэха гуло над сялом.

Ад'язджалі яны грамадою
З абжытых мясцін.

Журавель пад гарою
Застаўся адзін
Між руін.

. . . . .
Ціха дрэмлюць сасоннікі,
Сонца сыходзіць з паўдня.
Прыдарожныя конікі
Апанавалі каня.
Скачуць смела на цень,
Што лягла на траву, на кусты:

— Добры дзень!
— Добры дзень!
— Добры дзень!
— Мы таксама такія, як ты!
Звонка, горача, тлумна
Вітаецца іхні табун.

— Дрэнны дзень,—адзываецца сумна
З калёсаў цвыркун,—
Не сціхае пагоня

За мною ні ноччу, ні днём,
З родных сёл яна сёння
Мяне выганяе агнём.
Дым яе і агонь яе
У запечча залез.
Уцякаю я, конікі,
Ад пагоні у лес.

А паперадзе ўсіх
 Граў хлапчук на цымбалах сваіх,
 Людзі з сёл,
 Што наўкол
 Далучаліся моўчкі да іх.

Людзі ехалі, йшлі,
 Іх да лесу цымбалы вялі.
 У бары
 Гушчары
 Затрымалі людзей патрулі.

— Вы адкуль?

— Мы адтуль.

— Мы з-пад куль.

— З пагарэлішчаў мы.

— Да каго?

— Да яго.

— Мы да дзядзькі свайго.

— Да Кузьмы.

Адышоўшыся ўбок,
У здзіўленні лічыў Васілёк,
Колькі ў лес і сяян, і сялянак,
І фурманак
Прывёў ён здалёк.

Як праехалі па чарзе
Людзі ўсе, коні ўсе,
Сеў хлапчук пры дарозе лясной,
Сеў з сястрой
На сухой
Дзеразе.
Кажа так да сястры:
— Колькі сёння людзей у бары!
Гэта-ж мы
Прывялі іх з табой да Кузьмы.

Захапляецца брат:
— Прывядзем мы не гэтулькі.
Шмат!
Ёсць і музыка ў нас,
Дык пайшлі ў добры час
Ад сяла да сяла?..

І пайшоў,
І дзяўчынка пайшла,
І рагатая служка за імі
Шляхамі ляснымі
Паспець не магла.

А ў бары пад сасной
На світанні дымяцца катлы.
На паляне лясной
Пах лясное зямлі
І смалы.
Пад нагамі ў расе
Мураўі, мураўі,
Мураўі...

Тут прыезджыя ўсе
Прыпыніліся, як у раі.

— Дзе-ж хлапчук,
Дзе-ж цымбалы? —
Пытаецца дзядзька Кузьма.
Іх шукалі, гукалі.
Гукалі, шукалі.
Няма.

Аб цымбалах шумліва
Народ уздыхае лясны:
— Не цымбалы,
А дзіва!
— А дзіва!
— Няма ім цаны!

І пайшло, і пайшло,
І пайшло

З лесу ў лес,
Ад сяла ды ў сяло.

Абганяе музыкаў саміх
Пра цымбалы пра іхнія слых.

Гоні толькі мінулі
Адны,
А ўжо ўчулі
Яны
Пра цымбалы свае,
Што няма іх цымбалам цаны.

Спаць ляглі пад вярбою,
Павесілі іх на вярбе,
А на заўтра такое
Пачулі яны пра сябе.
Быццам немцы аблаву
На іх уначы павялі,
Ды цымбалы расправу
Над імі чыніць
Не далі.
Як малых акружалі,
Крануліся струн каласы,
Струны самі зайгралі,
Палі абудзіўшы,
Лясы.
Тупат конскі ў прасторах

Пачуўся
Бліжэй і бліжэй...

І спалохаўся вораг,
І ўцёк,
Не крануўшы дзяцей,
І забыў пра намеры
Грымотнае ўчуўшы
Ура.

—Я не чула. Не веру.
Не праўда!—казала сястра.

Ёй адказваў з дакорам
І вераю хлопчык:
— Маўчы...
Як не сорам табе, як не сорам,
Ты-ж спала ўначы.

Ты-б не стала
Спрацацца дарма,
Каб не спала
І чула сама,
Як над соннымі намі
З сябрамі
Схіліўся Кузьма.
Пажадаў нам удачы.
Пайшоў.
Занялася зара.

— Ты не чуў, ты не бачыў,
Не веру,—казала сястра.

А праз некалькі дзён
І такое пачуў Васілёк,
Што іграе на струнах не ён,
А музыка здалёк.

Поўны месяц свяціў ім з нябёс,
Хлопчык музыку нёс
І хаваў ад сястры,
І сушыў на вятры
Вочы поўныя слёз.

Як заснула сястра,
Як пагасла зара,
Дарагія цымбалы хлапчук
Асцярожна павесіў на сук
На сасне:
— Вы сыграйце цяпер без мяне!
Вас ні ветрык, ні колас,
Ні птушка крылом не кране,
Вы падайце свой голас,
Сыграйце адны,
Без мяне!..

Сведкай быў яму месяц,
Што ўзняўся вышэй верхавін,
Як маўчалі цымбалы

І дзесяць,
І дваццаць,
І сорок хвілін.
Не шумелі ў палях каласы,
Не гайсалі вятры,
І маўчалі да самай зары
Струн галасы.
Мусіць, іхны музыка здалёк
Загадаў ім маўчаць назнарок,
Каб ніякай трывогі не чуў
І спакойна заснуў
Васілёк.

На дарозе глухой
 Палявой
 Ён убачыў з сястрой
 Кімсьці кінуты воз.
 Нехта рэчы на возе тым вёз,
 Не давёз.

Шэпча жыта наўкола:
 Не йдзі, не глядзі, Васілёк!

Воз асеў на дарогу,
 А кола
 Адкацілася ўбок.
 Справа, злева дарогу
 Хлапчук аглядае з сястрой:
 Пуста,
 Страшна,
 Нікога,
 Як у казцы якой.
 Конь глядзіць на іх коса,

Пытаецца:
Дзе гаспадар?

Кінуў сонейка з воза
Пад ногі ім самавар.
Васілёк нерухома
Застыў каля сонца таго:
— Наш!
— Музыкаў, вядома.
— Пазнаў я адразу яго!
— Вось блакітная стужка!
— Вось боты старыя мае!
А рагатая служка
Пазнала даёнкі свае.
— Вось музыкава світа,
Кашулі!.. —
Выкрыквае брат.

Немец выглянуў з жыта,
Навёў на дзяцей аўтамат.
— Я, — гаворыць суро́ва, —
Дабро ваша канфіскаваў.
Ваша матка ў дуброве,
Я ведаю вас.
Я — Густаў.
Мне нажытак вась гэты:
Міскі, лыжкі, нажы,
Лізавета
Кабета

Папродае на кірмашы.
Я за гэта кабету
Ўдаву Лізавету
Люблю.
Вас, за ўсе вашы справы,
Вось тут ля канавы
Застралю,
Загублю.

І ахвяры свае
У канаву павёў,
Як у роў,
Каб не ўбачыў з яе
Васілёк васількоў.
І загадвае ім
Легчы тварам да пыльнай травы,
Каб не ўбачылі вочы зусім
І нябёс сінявы.
І загадвае ўстаць:
— Абяцаю
Пакінуць таго
У жывых,
Хто мне гайку ў траве адшукае
З калёсаў маіх.
Без яе тут поўлета
З дабром прастаю я
Адзін.
Я даю вам на гэта
Не больш, як пятнаццаць хвілін.

І гадзіннік дастаў і на пыльнай
Усеўся зямлі,
І за стрэлкаю пільна
Сачыў ён:
— Знайшлі?
— Не знайшлі.

Шчасце выпала брату:
Знайшоў.
Ды ў кішэні схаваў,
Бо не хочацца брату,
Каб немец сястру расстраляў...
Час мінае,
Пытае
Іх немец:
— Знайшлі?
— Не знайшлі.

— Калі справа такая, —
Гаворыць ім немец, —
Пайшлі.

Брат з сястрою
Цымбалы нясе,
Калі згінуць яны пад вямлёю,
Дык разам усе.

Вось пад жытам зялёным
Крануліся струн каласы

І пасыпаліся са званам
Кроплі дробнай расы.
Дакрануліся струны тымчасам
Да каменя ледзь,
Звонкім кроплям уторачы басам,
Пачаў ён грымець.

Кінуў вокам з гары
На палі, сенажаці хлапчук.
Там ужо касары
Учулі коласа, каменя гук.

Брат па струнах і ўдарыў,
Яшчэ й галавою патрос
І ўзняліся пад хмару
З трывогаю тысячы кос.
Загула сенажаць,
Загрымела дарога і гаць.
Позна, позна Густаў
Уцякаць і хавацца пачаў.
Ні дарогі, ні гаці
Яго не прапусцяць нідзе.
Гэта маці
Дзяцей ратаваці
З дубровы ідзе!
Крочыць сцежкамі ўсімі
Ў руках яе тысячы кос,
Грозна косамі тымі
Яна дастае да нябёс.

Не схаваецца вораг
За жытам, за лесам густым,
Ззяюць косы ў прасторах
І сочаць усюды за ім.

Беглі дзеці.
Мінулі
І пяты й дзесяты загон.
І не чулі, як кулі
Густаў
Пасылаў
Наўздагон.
Вёрст прабегла нямала
І беглі-б,
Не чуючы ног,
Каб рагатая служка не ўпала
Ўміраць на мурог.
Не піла яна і не ела,
Храпела, храпела
І сплёўвала кроў з языка.

— Ты сыграй ёй, — прасіла нясмела
Сястра Васілька.
Я на раны ёй, — кажа, —
Садзіцца не дам авадням,
Можа музыка наша
І ёй дапаможа, як нам.

І рагатая служка пачула
Ціхі звон ручайка,
І шчасліва ўздыхнула,
Добрым вокам зірнула
На хлапчука.
Ёй пара залатая здалася,
Маці,
Бацька яе на папасе,
Ён скубе мураву,
Прыгажун,
Быццам гукі са струн.
Потым цела здранцвела,
А сонца кудысь паплыло
І на кветках пагасла святло,
І ў вачах пацямнела.

Засыпалі яе не зямлёю,
Альховым лісцём
І любімай травой,
І сенам яе,
І трысцём.

Як заснулі ад стомы
 Малыя ўначы ля бяроз,
 Чалавек невядомы
 Іх музыку ўкраў
 І панёс.
 Знік ён ценем у полі
 І крокаў яго не чуто.

Праўду кажуць,
 Ніколі
 Няшчасце не ходзіць адно.

Іх на допыт прынеслі,
 Прызнацца змушалі не раз,
 Адрачыся ад песні, —
 Ні слова
 Цымбалы ў адказ.

— Вы іграеце самі,
Сыграйце-ж хоць раз
І для нас!.. —
Білі іх кулакамі
Па струнах, —
Ні гуку ў адказ.
Струны рваць спрабавалі
З цымбалаў,
Як жылы з людзей,
І штыкамі ігралі, —
Маўчалі яны, як раней.

Ні агонь, ні астрог
Знішчыць тья цымбалы не мог,
Іх рашылі павесіць
На месяц,
Пятлёю за рог.

Д'яблы большае кары
Прыдумаць-бы ім не маглі,
Як закінуць за хмары,
Навек адарваць ад зямлі.
Іх калыша вятрыска
За хмарай,
Чужынцам на смех.

Але месячык нізка
Спусціўся па небу
Да стрэх.

Дакрануліся струны саломы,
Салома звініць.

Чалавек невядомы,
Што ўкраў іх,
Ад страху дрыжыць.

Ён іх нёс, каб павесіць,
Прымусіць маўчаць назусім,
А цымбалы, а мясяц
Вісяць
І іграюць над ім.

Скача ён на кані ўжо,
І конь прытаміўся зусім,
А цымбалы ўсё ніжай
І ніжай
Звісаюць над ім.

З конскіх рэбраў і жылаў
Яздок высякае агонь
І з апошніяе сілы
У вір з ім кідаецца конь.

Пэўна коннік быў рады,
Што згінуў у хвалях ракі,
Ды ягонае здрады
Не змыюць з яго і вякі.

А цымбалы тымчасам
Пльвуць,
Пераможна звіняць,
Толькі з месяцам разам
Іх могуць ад стрэх адарваць.
Хто падумаў-бы толькі,
Убачыўшы іх над зямлёй,
Што ад простае ёлкі
Паходжанне музыкі той?
І нябёсы нам сведкай,
Што, нават у лепшыя дні,
Маці іх не гадала аб гэткай
Для іх вышыні.
Не прышло ёй і ў марах,
У часе ляснога жыцця,
Што купаць будзе ў хмарах
Сам месяц яе дзіця.

Зноў лясы, зноў узгоркі
Іх слухаюць ноччу, а ўдзень,
Як халодныя зоркі
Пагасіць гарачы прамень,
У прасторы марскія
Іх месяц нябачны нясе,
У прасторы,
Якія
Смяротныя бачаць не ўсе.
Акіянам нясе іх
Над хваляй вільготнаю ён,

Мысу Добрай Надзеі
Яны адбіваюць паклон.
Гэтак звоняць у высі,
Што й самі для добрых людзей,
Што жывуць на тым мысе,
Здаюцца
Надзеяй з надзей.

Хто вандровак не прагне,
Пабачыць зямлі не ахвоч?
Ім-жа нудна, іх цягне
Да роднага неба штоноч.
Хто не прагне па небе
Лятаць, каля зорак бліжэй?
Ім-жа нудна, ім лепей
Упасці да долу хутчэй.
Рос тымчасам над полем
Іх месяц,
Нібы каравай,
І ўсё болей і болей
Пятлю іх пасоўваў на край.
Як-жа ён над загонам
Да поўнага хлеба дарос,
То цымбалы са званам
І паляцелі з нябёс.

Там,
Адкуль іх укралі,
Пад ціхай бярозай ляглі.

Немцы ўсюды шукалі.
Пыталі.
Нідзе не знайшлі.
З ліхтарамі сваімі
Пад мох залязалі,
Пад корч.

Поўны месяц над імі
Смяяўся на небе ўсю ноч.

Дзеці спалі.
Цымбалы
Віселі над імі да дня.

Каля іх затрымала
Ўдава Лізавета каня.

Напакованы рэчамі
Поўны вазок,
Поўны воз.
Іх на хутар увечары
Немец кабеце прывёз.

Увесь час баязліва
Маўкліва
Азіраўся Густаў.
Дзе ў дарозе сем дзён прападаў
Ён тлумачыць не стаў.

Ёй распытваць Густава
Не вельмі цікава
Было.
На зары яна ўстала
І паімчала
На кірмаш у сяло.

Мёдам пахлі ёй грэчкі
І туманамі трава.
Два паромы, дзве рэчкі
Да сонца мінула ўдава.

Ёй заззялі з бярозы
У промнях
Цымбалы здалёк,
Каля іх на дарозе
Спыніўся кабецін вазок.

Туманы іх ды лісце
Уквецілі яркай расой,
А якімі здаліся
Прыгожымі,
Божа ты мой!
Кожны купіць іх смела,
Хапаць будзе у іншага з рук.

Развітаўся з цымбалымі белы
Бярозавы сук.
Коса

Глянула в воза
Кабета на сонных дзяцей:
— Будзь здарова,
Бяроза,
А мы паімчалі далей!

Кірмашовыя крыкі.
 Гудзе і звініць сінява.
 Рэчы з хаты музыкі
 На продаж прывезла ўдава.
 Месца аблюбавала
 Пад вольнай вярбой
 У цяньку,
 Як у краме расклала
 Маёмасць усю на вазку.
 Крыкі новыя ўчулі
 Прысутныя на кірмашы:
 — Міскі!
 — Лыжкі!
 — Кашулі!
 — Відэльцы, талеркі,
 Нажы!
 Чутны звонкія словы
 У хатах на самым краю:
 — Самавар яшчэ новы,
 За поўцаны прадаю!

Прымаўляла, крычала,
Глядзеў, прыцаняўся народ.
Прадавала за сала,
За грошы, за яйкі,
За мёд.

У мяхі яе торбамі
Сыпалася мука
За кашулі
З узорамі,
За васількі
З рушніка.

Да поўдня яна гэтак
Усю драбязу прадала.
А цымбалы?
А іх напаследак
Яна берагла.
Грошай мецьме нямала,
Бо ім немалая цана.

Асцярожна дастала
Цымбалы з-пад сена яна.
— Хто іх купіць?—пытае,—
Цаны ім не знаю сама.

Хто не гляне, не знае
Цаны ім..
— Цаны ім няма!

Вышла к сонейку з імі,
Трымаючы горда ў руках.
Раптам сталі старымі
Цымбалы ў яе на вачах.
Больш старымі, чым світа
На жабрачысе старой.
Дзе агні-аксаміты,
Што ззялі на сонцы красой?
Лізавета ад влосці
Сама пастарэла на год
І былой весялосці
У крыках не чуе народ.
Так да вечара з возам
Стаяла,
Адказы адны:
— Мы не купім.
— Не можам.
— Няма ім,—гавораць,—цаны.
Дзень мінае няўдалы,
Садзіцца ўжо сонца за сад.
Па дарозе цымбалы
Вязе Лізавета назад.
Едзе з імі лясамі,
Дзе ямкі ды ўхабы адны,
Вось саскочылі самі
З вазка на дарогу яны.
Пакаціліся самі
Цымбалы з высокай гары,
Загулі галасамі

І зніклі ў глыбокім бары.
Нат' не кінула вокам
Услед ім кабета з каця.

Змоўклі струны далёка,
Каля заімшэлага пня.
Колісь ёлка на возе
Пакінула пень гэты,
Бор,
Ёй вясёла жылося,
Зазнала вандровак прастор.
Свет аблёталі цэлы
Са звонам цымбалы яе
І пад пень заімшэлы
Вярнуліся ў нетры свае.
Аб нікчэмным іх лёсе
Заплакалі ёлкі ўгары:
— Гляньце,—
Што засталася
Ад нашай вясёлай сястры!
Тут ніхто яе долі
Ужо не палепшыць, відаць.
Тут цымбалы ніколі
Не знойдзе ніхто,
Каб іграць.
Струны з медзі і сталі
Зямля апляце дзеразой.
Шмат яны вандравалі,
Хай будзе ім вечны спакой!

Сонца разам з зямлёю
Не мілым было Васільку.
Не знайшоў раніцою
Цымбалы свае на суку.
Ды яму па сакрэту
Сказалі, на след навялі.
Ўдаву Лізавету
Шукалі малыя.
Знайшлі.
Стрэла іх яна міла,
Паснедалі дзеці ў яе,
Толькі выгляд зрабіла,
Што іх яна
Не пазнае.
А цымбалы? Ей-богу,
Яна іх знайшла ля сяла,
Нават тую дарогу
Яна-б паказаць ім магла.
— Хіба бачыце,—кажа,—
У гэтым вы злосны намер,
Вашы,—кажа,—дык вашы.
Аддам іх,
Але не цяпер.
Я цымбалы суседу
Пазычыла, хутка вярну,
Я за імі паеду
Праз тыдзень, як жыта дажну.
Памажыце мне, дзеці,
Уборкі настала пара.

З лёгкім сэрцам кабеце
Даверылася сястра.
Падмятае ёй хату,
На пашу ганяе гусей,
Каб магла яна брату
Прывесці цымбалы хутчэй.
Даглядае каровы
І жыта высокае жне
Цэлы дзень ля дубровы
З кабетаю нараўне.
Брат снапы ім адвозіць,
Глытаючы вецер і пыл
На нялюбай дарозе,
І свет яму белы не міл.

Жыта ў полі пажата
І тыдзень другі настае,
І не церпіцца брату:
—Аддайце
Цымбалы мае!
А ўдава вінавата:
— Прапалі цымбалы твае.
Я маніла,
Цымбалы згубіла,
Ці верыш, ці не,
Хоць заяву
Самому Густаву
Пішы на мяне.

Брат адказвае:

— Пані,

Я лепей Кузьме напішу,

Ён з вас, пані, дастане

З цымбаламі разам душу.

Ён пра ўсе вашы справы,

Пра гандаль дазнаецца ваш,

Чый вы,

З ласкі Густава,

Нажытак вязлі на кірмаш.

— Вон! — крычыць Лізавета, —

Я ў хаце шпіёніць не дам,

Вон, Густаву пра гэта

Скажу я,

А вось ён і сам.

Сам у хату ўваходзіць,

Салдаты ідуць пад акно.

Праўду кажуць, не ходзіць

Няшчасце ніколі адно.

Яйкі, мёд, саланіну

З салдатамі разам нясе

З хаты ён у машыну,

Смяюцца, здаволены ўсе.

Вельмі ўдзячны жанчыне,

Яна выпраўляе гасцей, —

У нямецкай машыне

На допыт павезлі дзяцей.

Іх нічога ад смерці
Ужо ўратаваць не магло.
Тут успомнілі дзеці
Цымбалы.
Ды іх не было.
На лясы векавя
Густаў
Паглядаў
Праз акно.

Расказалі малыя,
Што маці ў дуброве даўно.

Пра яе падрабязна
У вязняў сваіх распытаў.

— Маці іхняя, ясна,
Памерла,—
Падумаў Густаў,—
Ім пра гэта ніколі
Не ведаць...

Прысеў да стала.
У яго пратаколе
Іх маці ў дуброве жыла.
Маці іхняй суровы
Тыднёвы
Ён тэрмін дае,

Як не ўстане, не прыдзе з дубровы,
То дзецям яе
Не да волі
Ніколі,
Такі ўжо заложнікаў лёс,
Лізаветы
Сакрэты
Яны панясуць да нябёс.

Кінуў позірк суровы
На вязняў цярплівых Густаў,
— Матка прыдзе з дубровы,
Я вам абяцаю,—
Сказаў.

Дзень мінае, а дзеці,
А дзеці чакаюць дарма,
І другі ўжо і трэці
Мінае,
А маці няма.

Роў глухі, немінучы
Іх сёння чакае ўначы.
Дрот на вокнах калючы,
Яго не зламаць,
Не ўцячы.
Сёння змрок вечаровы
Схавае абрысы сяла,
Сонца зойдзе...

З дубровы
Жанчына ішла.

Затрымаў неласкава
Яе вартавы ля дзвярэй

! прывёў да Густава.

— Хто ты?

— Маці дзяцей.

Я іх доўга шукала.

Увесь свет абыйшла...

Па ўсіх сёлах пытала,

Дзякуй людзям,

Знайшла...

Словы тыя Густава

Здзівіць не змаглі:

— Вы іх маці? Цікава.

Вы за імі прышлі?

Вось тут справы якія,

Дзеці, кажаш, твае?

Так... А можа чужыя?

— Што вы, што вы?

Мае,

Цвёрда ведаю гэта.

Іх-жа бачыў народ,

Знаю ўсе іх прыкметы,

Як завуць, колькі год.

— Мне не трэба прыкметы,—

Усміхнуўся Густаў,—

Вас адразу, кабета,

Я пазнаў...

Як дзве кроплі падобны
Вашы дзеці да вас.

І ўсміхнуўся нядобра
Яшчэ раз.

— Што-ж рабіць? Я не знаю.
Я аддаў-бы малых,
Але-ж выкуп...

— Я маю.

— Выкуп трэба за іх.

— Выкуп знойдзецца, будзе,
Грошы ў торбе, вось тут.

Іх давалі мне людзі,
Не шкадуючы...

— Гут.

Зноў стаіць і чакае.
З торбаю ля варот,
І салдат выпускае
Моўчкі вязняў за дрот.
Дзеці будуць багаты—
Маці не пазнае.

Чым яны вінаваты,
Што яны не яе?

Узяла іх за рукі,
Моўчкі прэч павяла.
Не прызнаць і за крать
Кінуць іх не магла.
Голья сенажаці
Ад сяла да сяла.
Ім на выручку маці
Не прысці не магла.
Іх знайшла і ў астрозе
Дастала з-за крат,
І цяпер па дарозе
Павяла іх назад.
Што ёй роў, што ёй яме
І астрогу сцяна,
Вось якая іх мама,
А гэта яна.

— Мама, мама!—

Уголос

Пазваў Васілёк.

У адказ яму голас.

— Што, сыноч?

Што, сыноч? —

Маці вочы ўцірала,

А прычына адна —

Слёз сваіх не стрымала.

Значыць—гэта яна.

— Мама, помніш, ты ўпала.

У дуброве лягла,

Нас дагнаць абяцала,
Помніш?

— Я не магла.

— Я чакаў цябе, мама,
Верыў, прыдзеш здалёк,
Я шукаў цябе, мама.

— Я таксама,

Сыноч...

А бяроз верхавіны

Залаціла зара.

Прыглядалася да жанчыны

Неўзаметку сястра.

— Гэта маці не наша,—

Падумала так.

Але брату не скажа,

Нічога не скажа аднак.

Хай ён верыць, што мама

Знайшла іх, не ўмерла, жыве.

І як брат,

Гэтак сама,

Тым-жа імем жанчыну заве.

І вядзе іх жанчына

Па шляху.

Пад гарой

Іх дагнала машына.

— Матка, стой!

Там, за шклом у кабiне,

Той-жа немец — Густаў.
Вылязае.
Жанчыне
Падыйсці загадаў.
Да бярозы маўкліва
Ён адводзіць яе
І пытаецца кпліва:
— Вашы дзеці?

— Мае.

— Вашы?—
Глянуў сурова,—
А не ўводзіце ў зман?
Іх-жа матка з дубровы,
З партызан.
Быць іх маткай не раю,
Мы шукаем яе.
Вас дамоў адпускаю
Іх-жа...
— Дзеці мае.

— Вашы?
— Знаеце самі.

— Што-ж, адпусцім дзяцей,
Вас-жа—матку іх... з вамі
Пагаворым пазней.

Развітання хвіліна—
Адпускаюць дзяцей,
Шэпча дзецям жанчына:
— Вы ўцякайце хутчэй!
Абдымае, як маці,
Іх яна ўпершыню.
— Ты нас зноў пакідаеш?
— Я вас зноў даганю.

Голья сенажаці
Ад сяла да сяла.

Варта іхную маці
На размову вяла.
Толькі маці—ні слова.
Прывялі яе:
— Стой!..
Грымнуў стрэл вечаровы
У яе за спіной.
Вось якая размова
Паміж немцам і ёй.
Немец цэліў не міма,
Еіў у карак агнём:
— Ты плаціла грашыма,—
Мала,
Трэба жыццём!
Пахіснулася, ўпала
Маці ў роў.
Не ўстае.

... Значыць, праўду казала,
Значыць — дзеці яе...

Фары мацаюць далі,
Асвятляюць палі.
Як дзяцей не шукалі,
Не знайшлі.
Не змаглі.
Хлопчык недзе з сястрою
Схаваўся.

Праз сон
Ён пачуў раніцою
Далёкі ў бары перазвон.
Ружавелі аблокі.
Спакой ахапіў іх лясны.
Звон далёкі,
Далёкі
Пачулі яны.
Глянуў брат таямніча
З хвіліны тае,
Быццам нехта іх кліча
У нетрах...

— Цымбалы мае!

У бары, у зялёным
Сто струн урачыста гудэ

— Гэта з войскам Чырвоным
Музыка ідзе!
Не забыў ён радзімы
І помніць цымбалы свае,
Сочыць сэрцам за імі,
Да струн дастае.
Струны сёння вясёла
Азваліся разам усе,
Бо музыка іх сёлам
Вяселлі нясе.
Людзі праўду казалі,
Збылося!—
Тлумачыў хлапчук.

І пайшлі яны далей
І далей
У нетры
На гук.

Їакі так між сабою
У тым размаўлялі бары:

— Хто збудзіў ад спакою
Дзіця нашай звонкай сястры?

— Я казала, не згіне
У дрэве і ў струнах жыццё.

— З іх ляціць павуцінне,
Зірніце,
І цвіль, і лісцё!

— Вы зірніце, зірніце,
Жывуць яны, я вам кажу

— Рвуць, як тонкія ніці
Яны на сабе дзеразу.

— Лепш глядзіце,—сказала,—
На поле,—
Вышэйшая з іх.

Вось і пень,
Да цымбалаў
Хлапчук дакрануўся сваіх.
Пасля ростані доўгай
І доўгіх прыгод і дарог
Ён узяў іх з трывогай,
Зайграў.
Утрымацца не мог.
Зашумелі кусты,
З іх,
У променях залатых,
Нехта вышаў на звон...
То музыка былы,
Гэта ён.

Рукі чорныя ад смалы,
Пыл на твары і пот.
Прывітаўся музыка былы.
Рушыў зноў у паход.
Сонца горача сёння пячэ,
А дарога лягла
Ад сяла да сяла
І яшчэ
Ад сяла да сяла.

Тут пазнаў ён усіх:
Сосны, ёлкі,
Малых,
І аддаў ён цымбалы,
Дар трывалы,
Найменшаму з іх.
— Ты іграй,—ён казаў,—
Я сваіх не зрабіў яшчэ спраў,
Бо живе яшчэ, дзеці,
На свеце
Наш вораг Густаў.

І пайшоў, і за ім яго цень,
І малыя
Адзін за адным.
І цымбалы пакінулі пень
Назусім.
Хтось ішоў, нехта ехаў,
Якіясь машыны гулі,
Набліжалася рэха,
Мацнела ў ствалах і галлі.
Рух узняўся за лесам
І лязгат, і гром немалы,
І запахла жалезам,
І дымам ужо ад смалы.

Нібы птушак,
Навала

На крыллях панесла дзяцей,
Паімчала, пагнала
Далей і далей
І далей.

Ног не чуюць ад шчасця,
Хапаюцца за ствалы,
Каб не ўпасці,
Малая, малы.

Вось і ляды,
І сенажаць,
І прысады.
Прыбеглі.
Глядзяць.

Каля вёскі
Стаяць яны ўдвух
Войска, войска,
Бясконцы рух.

Гул і крыкі
Зліліся ў адно.
А музыкі
Больш не відно.

Прыглядаюцца
Да байцоў,
Можа здарыцца

Ўбачыць зноў.
Ды па шляху, па полю
Ідуць, штык у штык,
Можа тысячы,
Болей,
Нецярплівых музык.
Вёрсты, вёрсты мінаюць
Па струнах дарог,
Марш паходны іграюць,
Сваіх не шкадуючы ног.

Адгулі сенажаці,
Дарогі,
Зямля адгула.

Можа гэта іх маці
На захад, на захад пайшла?
Їх знайшла-б на чужыне,
Їх вырвала-б маці з-за крат
І дамоў на машыне
З палону прывезла-б назад.
Што ёй сіла чужая
І роў,
І астрогу сцяна?
Вось іх маці якая,
А гэта, а гэта яна!

.....
На калёсах шчаслівых
З цымбаламі едзе хлапчук.

А са струн нецярплівы
На ўхабах зрываецца гук.

Едзе, едзе.

А збожжа
На полі пажата даўно,
А канца падарожжа
Цымбалам усё не відно.

Пеша, конна, на возе
Прывыклі
З вясны да вясны,
Вандраваць па дарозе
Ад дзеда да ўнука яны.

На вяселле з вяселля
Вандруюць па хатах яны,
Дзе ў каго новаселле
І там яны з песняй чутны.

І не лічацца з часам
Яны ў падарожжы такім,—
Па вяках едуць разам
З канём і музыкай сваім.

Люты—Жнівень 1944 г.

Рэдактар М. Клімковіч.

АТ29167	Падпісана да друку 18/V — 45 г.
Тыраж 8 тыс. экз.	фармат паперы 60×84/32.
Аб'ём 2,8 аўт. арк.	Друк. арк. 2,5. Зак. № 1.

Друкарня імені Сталіна, Мінск, вул. Пушкіна, 55.

5

1

4

Цана 8 руб. 50 кап.

10443

1964

Бел. выдзел
1994 г.

80000002733294

